

ГНОСЕОЛОГІЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Львова Є. О., Юрченко М. М.

Aequum et bonum est lex legitimum.
Справедливість та благо є закон законів.
Латинський вислів

ВСТУП

За роки героїчної боротьби за незалежність для українського народу мирні ціннісні орієнтири набувають цивілізаційного значення, а з того моменту, як Європейський Союз прийняв рішення щодо надання воюючій демократичній Україні статусу кандидата на вступ – отримали екзистенціонального сенсу.

В практично-діяльній площині державотворення з 2014 року на території України почалася війна демократичних цінностей та цінностей комуністичної диктатури. В результаті широкомасштабного вторгнення в Україну російські загарбники посягнули на формацію системи безпеки на європейському континенті, порушили територіальну цілісність та конституційні принципи незалежної держави Україна та положення Статуту ООН. В той час як метою європейських держав є об'єднання та співробітництво, що своєю чергою, допомагає їм діяти злагоджено в умовах глобальних викликів, метою окупантів стало знеособлення національної ідентичності українців, протидія євроінтеграційному курсові України та зміна глобального правопорядку за своїм власним ірраціональним мисленням.

В Україні сутність та значення конституційних цінностей досліджували: М. Баймуратов, О. Батанов, Ю. Барабаш, О. Гришук, О. Марцеляк, М. Савчин, В. Погорілко, С. Погребняк, О. Прієшкіна, та ін.; в конституційній площині класифікацію європейських цінностей досліджували: Є. Василькова, Ю. Волошин, О. Грінченко, Б. Кіндюк, О. Кресін, М. Корнієнко, Н. Мішина, Р. Петров, Т. Сироїд, І. Яковюк та ін. Вітчизняна правова наука виробила різноманітні загальнотеоретичні концептуальні підходи до класифікації

цінностей, проте, на цей час фактично відсутні праці вчених на тему значення захисту конституційних цінностей для населення України одночасно в умовах європейської інтеграції та правового режиму воєнного стану.

Досліджуючи гносеологію конституційних цінностей як правових цінностей та їх філософські та судові аспекти, суддя Конституційного Суду України проф. О. Гришук зазначає, що Конституція розглядається «як інструмент ціннісного наповнення правової системи держави, конституційної аксіологізації юридичної теорії і практики. Цінність Конституції проявляється в тому, що вона є унікальним документом, в якому відображена система цінностей і програма життя суспільства, держави, яка володіє якостями загальності та обов'язковості. Конституція закріплює і гарантує загально-правові цінності, цінності, які мають фундаментальне значення для суспільства, держави, народу, для кожної особистості, а саме: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека (ст. ст. 3, 27, 49 Конституції України); гідність та свобода людини (Авт. – рівність у правах, повага гідності, ст. 21, 28 Конституції України); право на вільний розвиток особистості (ст. ст. 23, 34, 35, 53 Конституції України); правова рівність (ст. ст. 21, 24 Конституції України); верховенство права (ст. ст. 1, 8 Конституції України); демократія (ст. 1, 5 Конституції України); суверенітет та територіальна цілісність України (ст. ст. 1, 2, 17 Конституції України); республіканська форма правління (ст. 5 Конституції України) та інші.¹

Як відомо, євроінтеграційний курс України реалізується шляхом гармонізації нормативно-правових актів України з *acquis communautaire* ЄС, що мають обов'язковий характер для держав ЄС, акцептуються національним законодавством України і в подальшому стають джерелом права України, зокрема в безпековій площині.

У статті 2 Договору про ЄС закріплено, що «Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів

¹ Гришук О. В. Конституційні цінності: філософські та судові аспекти. Монографія. Видання 2-е доопрацьоване і доповнене. Київ:Ваіте, 2020. 530 с. С. 57

у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків».²

В частинах 1, 2 та 5 статті 3 Договору про ЄС Союз визнає, що «мета Союзу – підтримувати мир, свої цінності й добробут своїх народів. ЄС надає своїм громадянам простір свободи, безпеки й правосуддя без внутрішніх кордонів, на якому забезпечено вільних рух осіб разом з належними заходами, пов'язаними із контролем на зовнішніх кордонах, притулком, імміграцією та попередженням і боротьбою зі злочинністю. У своїх відносинах із зовнішнім світом Союз підтримує та поширює свої цінності та інтереси, сприяє захисту своїх громадян. Союз підтримує мир, безпеку та сталий розвиток планети, солідарність та повагу народів, вільну справедливую торгівлю, викоринення бідності та захист прав людини, зокрема прав дитини, а також суворе дотримання й розвиток міжнародного права, зокрема дотримання принципів Статуту ООН».³

В основу нашого дослідження покладено гіпотезу, що класифікація цінностей для воюючої демократії України може бути представлена наступним чином:

- людське життя та свобода, гідність та здоров'я, розвиток та творчість як суб'єктивно-об'єктивні цінності;
- суверенітет, публічна влада, пряма та непряма демократія як соціально-політичні цінності;
- стандарти якості життя та подолання бідності як фінансово-економічні цінності;
- права на мову та інформацію як конституційно-ідентифікуючі цінності;
- нематеріальні блага та матеріально-технічні об'єкти як майнові цінності;
- свобода совісті та релігійного віросповідання як духовні цінності.

Отже, в практичній площині метою статті є дослідження наступних питань: якою є класифікація цінностей в сучасній вітчизняній теорії цінностей за умов євроінтеграції та яким чином захищаються конституційні цінності в Україні в умовах воєнного стану?

² Консолідовані версії Договору про Європейський Союз (1992) та Договору про функціонування Європейського Союзу (1957). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

³ Там само

1. Безпекові стандарти як європейський ціннісний орієнтир під час екстраординарних обставин

Екстраполюючи демократичні постулати захисту прав і свобод людини і громадянина на майбутню правову політику держави, варто зазначити той факт, що визнання міжнародним співтовариством права України на вільну розбудову конституційної ідентичності стало поштовхом для захисту європейських держав від перенесення війни та збройного протистояння на їх територію без можливих компромісів.

Розуміючи, що держави в Європейському Союзі є різні, але завдяки багатомісячним міграційним процесам між ними сформовані соціальні зв'язки, які сильно впливають на внутрішню та зовнішню політику цієї організації, з урахуванням інтересів усіх країн. Отже, зрозуміло, що в контексті його законодавчої компетенції в безпечній площині, Європейський Союз із вступом України стане більш впливовим актором, ніж був до цього часу. Умовно кажучи, під час геополітичної невизначеності головними завданнями ЄС є подолання розбіжностей в ціннісному підході до забезпечення та реалізації гарантій прав і свобод людини, демократії та верховенства права та сприяння притягненню винних до відповідальності за міжнародні злочини.⁴

В практичній юридичній площині «людські цінності» захищаються шляхом реалізації єдиних стандартів прав людини, що визнаються всіма державами світу та закріплені в універсальних деклараціях, конвенціях та пактах про права людини. В регіональному контексті пояснюючи правову природу міжнародних стандартів та доктринальних позицій щодо них, проф. М. Баймуратов, посилаючись на позицію Н. Раданович, зазначає, що «європейські стандарти визначаються у вигляді системи певних моделей прав людини, що відображають основний зміст і обсяг цих прав визнаються європейським співтовариством».⁵

Європейські стандарти (євронорми) є складовою частиною європейського спільного ринку (за певними винятками) та вміщують тисячі технічних гармонізованих стандартів, що розроблені Європейським комітетом зі стандартизації та іншими спеціалізованими організаціями. Європейські стандарти з

⁴Сидоренко С. Україна на саміті ЄС підписала безпекові угоди з Литвою і Естонією. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/06/27/7189041/>

⁵ Баймуратов М.О. Міжнародне публічне право. Підручник / М.О. Баймуратов. Київ – Одеса: Фенікс. 2018. 762 с. С. 117

кібербезпеки та захисту даних розроблені на міжнародному рівні та визначають критерії для підвищення рівня захисту ІТ-систем, криптографічних модулів та приватності (інформаційні безпекові стандарти обробки інформації під час роботи із продуктами, підключеними до мережі інтернет).

Системоутворюючою є думка професора М. Савчина про те, що «дискусія про цінності у праві є трендом сучасної конституційної доктрини і все більш інтенсивно проявляється у конституційній юриспруденції... Звичайна людина буде орієнтуватися на ціннісні установки, себто цінності та принципи, які часто є некодифіковані, і вони не є формально визначені у тексті, а тому, коли виникає спір, вони потребують своєї інтерпретації. Виходячи із природи цінностей, які мають максимізуючий ефект в якості соціального регулятора, наявність правового спору щодо змісту є пошуком нових граней розуміння такої цінності, і суспільна дискусія переміщається у стіни судової установи – й таким чином певна цінність чи принцип права набуває нового звучання, оскільки сторони очікують від суду саме збалансованого рішення за допомогою приступних і зрозумілих юридичних аргументів.⁶

Як раніше зазначалось, війна проти України посягнула на систему безпеки на європейському просторі, а РФ по-своєму інтерпретує сутність дотримання принципів міжнародного права, посягаючи на конституційний лад в Україні. Це змусило Україну застосувати статтю 15 Конвенції про захист прав та основних свобод, що передбачає відступ від окремих зобов'язань під час воєнного стану.

Згідно із ч. 4 ст. 55 Конституції України кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав та свобод відповідно до міжнародних судових установ чи до відповідних міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Законом України про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) та Протоколу № 11 до неї від 17 липня 1997 року від 11 вересня 1997 р. Україна визнала юрисдикцію Європейського Суду з прав людини та передбачила право громадян України звертатись до цього міжнародного суду у разі порушення прав людини, що гарантуються ЄКПЛ, після вичерпання всіх можливості захисту прав цієї людини на

⁶ Савчин М.В. Чесноти і цінності у праві та їх вплив на Конституцію. Вступ до SWOT – коментаря Конституції України. 27 грудня 2023 р. URL: <https://zbruc.eu/node/117329>

національному рівні та не пізніше шести місяців із дня ухвалення остаточного рішення національного суду вищої інстанції.⁷

21 травня 2015 року Постановою Верховної Ради України було передбачено в окремих районах Донецької та Луганської областей дерогацію від зобов'язань, передбачених пунктом 3 статті 2, статтями 9, 12, 14 та 17 Пакту про громадянські та політичні права, а також від зобов'язань за ст. 5, 6, 8 та 13 Конвенції про захист прав людини. 29 квітня 2024 року відбулись одночасно скасування дерогації від зобов'язань (захисту свободи думки, совісті та релігії, права на ефективний засіб правового захисту, недискримінації та обмеження політичної діяльності іноземців) та відступ від зобов'язань по статтях 8, 10, 11 Конвенції, статтях 1-3 Додаткового протоколу та статті 2 Протоколу 4.⁸

Як відомо рішення міжнародних судів встановлюють факти порушення міжнародних норм, що є правовим підґрунтям для забезпечення національної безпеки України та подальшої заборони насильства згідно із ст. 1 (4) Статуту ООН та іншими міжнародними договорами. Екзистенціально важливим для українського народу є Рішення Великої Палати Європейського суду з прав людини у справі «Україна проти Росії (щодо Криму)» від 25 червня 2024 року, в якому Суд одноголосно підтвердив, що РФ вчиняла чисельні порушення прав людини в Криму, діяла у порушення правил міжнародного гуманітарного права та необґрунтовано встановила своє законодавство на тимчасово окупованій території АР Крим та м. Севастополь. ЄСПЛ виявив порушення статті 2 (право на життя), статті 3 (заборона нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження), статті 5 (право на свободу та особисту недоторканність), статті 6 (право на справедливий суд), статті 7 (ніякого покарання без закону), статті 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), статті 9 (свобода віросповідання), статті 10 (свобода вираження поглядів), статті 11 (свобода зібрань та об'єднань), статті 18 (межі застосування обмежень прав) Європейської Конвенції з прав людини та статті 1 (захист права

⁷ Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України 17 липня 1997 року N 475/97-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, N 40, ст. 263

⁸ Про Заяву Верховної Ради України "Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод»: Постанова Верховної Ради України від 21 травня 2015 року №462-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 29, ст. 267]

власності) Першого протоколу у зв'язку з кампанією широкомасштабної експропріації/націоналізації майна, що належить цивільним особам і приватним підприємствам; статті 2 (право на освіту) Першого протоколу у зв'язку з погрозами та переслідуванню за використання української мови в контексті освіти; статті 2 (свобода пересування) Протоколу №4 у зв'язку з діями рф, що були спрямовані на обмеження свободи пересування між Кримом та материковою частиною України та фактичного перетворення лінії адміністративного кордону між материковою частиною України та АР Крим на державний кордон (між рф та Україною), статті 14 (заборона дискримінації) у поєднанні зі статтями 8, 9, 10 та 11 та статтею 2 Протоколу №4 у зв'язку з цілеспрямованим переслідуванням кримських татар та діями, що «диспропорційно» нашкодили кримським татарам на тимчасово окупованій території АР Крим та м. Севастополь та обмежили їх у можливості використання прав та свобод гарантованих Конвенцією.⁹

Отже, варто відмітити, що в умовах воєнного стану на тимчасово окупованих територіях АРК Крим, а також Херсонської, Луганської, Донецької областей, порушуються принципи народовладдя та демократизму, що визнають Український народ єдиним джерелом влади та носієм суверенітету та власником Української землі, її надр, повітря та інших природних ресурсів в межах території України. За зазначених умов, майже єдиними ефективними формами реалізації українцями своїх прав стають такі форми демократії як демократія участі та дорадча демократія шляхом спілкування з правозахисними громадськими організаціями та участі в публічних консультаціях разом з народними депутатами України.

За умов посягання на систему воєнної безпеки в Україні, Верховна Рада України проявляє свою стійкість, працюючи в умовах прямої загрози життю та здоров'ю під час воєнного стану. Народні депутати будуть продовжувати працювати у такому ж складі до проведення виборів до Верховної Ради України у повоєнний час. В умовах війни підготовка до повсенних виборів є не на часі, проте розуміння їх важливості для державотворення є безсумнівним.

Цілком слушною в цьому контексті є позиція професора О. Марцеляка про те, що «соціальна цінність виборів полягає в тому,

⁹ The case of Ukraine v. Russia (re Crimea) (applications nos. 20958/14 and 38334/18) URL:https://www.echr.coe.int/w/grand-chamber-judgment-in-an-inter-state-case?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR0KQq0oheNveYFxBHjKu7TR3qb-HxhWcPeMdgLfmSev1PE1rv8O8HfiDeI_aem_

що вони виступають важливим атрибутом життя суспільства, характеризують ступінь демократизму державного режиму і спрямовані на реалізацію установчої влади народу, забезпечення активної участі громадян у політичному житті країни, створення умов для подолання відчуження громадян від влади».¹⁰

Оскільки під час воєнного стану важко дотримуватись виборчих принципів, заради збереження демократії проведення парламентських та президентських виборів можливо лише в повоєнній Україні з дотриманням «принципу розумної періодичності» задля забезпечення рівної безпеки виборців, достовірності списків виборців та запобіганню випадків насильства під час виборів з метою дотримання критеріїв за Декларація принципів міжнародного спостереження за виборами.¹¹

2. Інтерпретація ідей справедливості в умовах воєнного стану як глобальна соціальна цінність

В умовах правового режиму воєнного стану конституційні принципи та імперативні положення Конституції України мають не тільки найвищу юридичну силу, але є найкращою об'єктивною моделлю справедливості в суспільстві. Також у зазначеному контексті вкрай важливою є інтерпретація (тлумачення) Конституції як вид правотворчої діяльності, що полягає в наданні уніфікованого розуміння того, що дотримання конституційних принципів є запорукою благополуччя народу України.

Досліджуючи конституційну аксіологію М. Савчин зазначив, що «конституційні цінності на сучасному етапі розвитку людської цивілізації набувають характеру певних універсалій, на основі яких і формується структура конституційної системи конкретної країни. Залежно від ступеня їх правового захисту система конституційних цінностей має свою специфіку у кожній країні, що зумовлено природними, політичними, економічними, соціальними, культурними особливостями кожної країни. Конституційні цінності у своїй сукупності стають критерієм для забезпечення

¹⁰ Інтеграційне право в умовах глобалізаційних процесів: концептуальні та методологічні підходи (до 60-річчя зав. каф. конст., адмін. та міжнар. права Маріупольськ. держ. ун-ту, д.ю.н., проф., акад. Укр. акад.наук, Засл. діяча науки і техн. України М.О.Баймуратова)/за ред. д.ю.н., проф., Засл. юриста України Ю.О. Волошина. Одеса: Фенікс, 2015. 590 с. С.246

¹¹ Декларація принципів міжнародного спостереження за виборами від 31.03.2006 № 884_001. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/884_001#Text

конституційності у діяльності органів конституційної юстиції на основі поєднання природноправового та позитивістського підходів.»¹²

Як вірно зазначив професор М. Корнієнко, «воєнний стан зазвичай оголошується через законодавчий акт, який дозволяє владі надавати додаткові повноваження військам та органам правопорядку. За цього режиму можуть бути обмежені громадські свободи та права, такі як свобода слова, зібрань і приватного життя. За такого режиму можуть бути введені виняткові заходи безпеки, такі як цензура, обмеження руху людей, введення комендантської години та інші обмеження.»¹³

Зокрема, обмеження прав людини в умовах воєнного стану в Україні є наслідком об'єктивних умов буття, що пов'язані із загрозою національній кібербезпеці в умовах дигіталізації суспільства.

В даному контексті варто звернути увагу на наступне. По-перше, дослідження соціальних та економічних цінностей цифрового суспільства в розвинених країнах ЄС виходить за межі соціології та економіки. Проте, в умовах війни в Україні воно є предметом дослідження правової науки, політології, психології та конфліктології. По-друге, позитивний чи негативний ефект від використання штучного інтелекту лежить в аксіологічній площині добра і зла, в залежності від суспільства, яке його використовує (сфера послуг, розваг, транспорт, медицина тощо). Водночас, Рада національної безпеки та оборони України спільно зі Службою безпеки України розробляють законопроект про протидію поширенню російської пропаганди у соціальних мережах, в тому числі в Telegram, YouTube і TikTok, в той час як контент останнього – життєва цінність для певної категорії населення України, але в геополітичній площині є інструментом посягання на персональні дані громадян України.¹⁴

На нашу думку, в умовах війни в безпековій площині знаходиться не тільки обмеження прав людини, але і їх розширення – право протидіяти насильству, право попереджати агресивні дії, тощо.

¹² Савчин М.В. Конституційні цінності та конституційна юриспруденція в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. № 1, 2010. С. 119 URL:https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/6283/1/Vksu_2010_1_27.pdf

¹³ Корнієнко М. В. Забезпечення прав людини органами правопорядку в екстраординарних умовах: доктринальний аспект: монографія. Одеса: Видавництво «Юридика». 2023. 170 с. С. 119 URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/6199>

¹⁴ Лещенко Л. Чи заборонять Tiktok та Youtube в Україні. URL:<https://www.unian.ua/society/chi-zaboronyat-tiktok-ta-youtube-v-ukrajini-v-cpd-dali-vidpovid-12616764.html>

В цьому контексті важливою функцією Конституційного Суду України є інтерпретація термінів та судження про сучасні реалії державотворення з урахуванням надбання суспільного досвіду дотримання справедливості в умовах війни. Зазначена діяльність є елементом українського конституціоналізму, а також засобом передачі інформації задля узгодження конституційної теорії та практики в умовах війни.

Як слушно зауважує дослідниця М. Балинська, «змістом офіційного тлумачення КСУ положень Конституції України та законів України є їх конкретизація, уточнення, деталізація. Це певні норми, а саме – інтерпретаційні норми, в яких даються розпорядження, як розуміти той чи інший термін, вираз або правову норму в цілому, як її застосовувати».¹⁵

Погодисьмо із професоркою Л. Матвеевою в тому, що інтерпретаційні акти слугують елементом механізму правового регулювання суспільних відносин. Своєю чергою, в контексті євроінтеграції загальні інтерпретаційні акти не містять елементів механізму міжнародного характеру, є рекомендаційними та не є нормоутворюючими.¹⁶

Отже, за зазначених умов державотворення та в площині положень Закону України «Про правотворчу діяльність» інтерпретація конституційних положень Конституційним Судом України слугує не тільки ефективним способом вирішення проблем юридичних суперечностей, а й вбачається основним засобом роз'яснення сутності правового буття та значення Конституції України в умовах воєнного стану.¹⁷

На основі проаналізованих позицій у рішеннях та ухвалах Конституційного Суду України за останній період в контексті євроінтеграції було визначено наступні види інтерпретацій:

1) тлумачення з аргументами щодо процесуальних форм правозабезпечення та правозастосування органами публічної влади (питання реформування пенсійної системи та про пенсійне забезпечення);

¹⁵ Проблеми тлумачення правових норм: посібник / автор-упорядник О.М. Балинська. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 392 с.

¹⁶ Матвеева Л.Г. Юридична природа та місце офіційних інтерпретаційних актів у правовій системі України: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.01. Х., 2005. 276 с

¹⁷ Про правотворчу діяльність: Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-ІХ. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2023, № 93, ст.364

2) тлумачення з аргументами щодо забезпечення принципу верховенства права (справа про посилений захист військовослужбовців, про соціальні гарантії для захисників та захисниць, щодо гарантій соціального захисту державних службовців, щодо конституційності положень Митного Кодексу України, щодо конституційності положень про адміністративні правопорушення);

3) тлумачення з аргументами щодо обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану (питання встановлення меж і умов оплати праці згідно з Законом України «Про повну загальну середню освіту», забезпечення державою гарантій соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та конституційності положень Бюджетного Кодексу України);

4) тлумачення з аргументами щодо дискримінації у реалізації прав і свобод людини (справа про захист права на житло);

5) тлумачення з аргументами щодо забезпечення свободи віросповідання (справа щодо назви релігійних організацій).¹⁸

І тільки в межах проведення в Україні правової реформи, однією із завдань якої є наближення національного права до права Європейського Союзу, актуалізувалось питання про роль думки громадськості під час прийняття управлінських рішень та перевірки правильності рішень судових органів.

Оскільки відновлення конституційного ладу є найважливішим процесом в розбудові післявоєнної України, залишається актуальною потреба оновлення законодавства України, що передбачає наявність якісно прописаних положень проєкту № 4254 Закону України «Про публічні консультації» та обговорення з громадськістю проблемних питань майбутньої конституційної реформи на конференціях та форумах.¹⁹

Варто ще раз наголосити на тому, що ефективність організації публічної влади в Україні – це важливий пріоритет євроінтеграції. Стратегічними завданнями, що вимагають свого вирішення, виступає визначення етапів, напрямів, форм і способів реалізації зовнішньоекономічної стратегії нашої держави. Одним із них є

¹⁸ Beschastnyy V., Lvova I. Interpretation of constitutional provisions as a factor of ensuring national security under martial law. International security studios: managerial, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects. International collective monograph. Volume II. NMBU, Research and Education. 2024. 605 p., P. 58

¹⁹ Проєкт Закону про публічні консультації № 4254. URL:https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70235

завдання поглиблення взаємодії економіки України і гармонізація її законодавчого забезпечення з правом ЄС. Зокрема, приєднання України до ЄС передбачає адаптацію законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності, та приведення його у відповідність до загальноприйнятих у світовому співтоваристві процедур, кількісних і якісних співвідношень.

Україна сповнена рішучості надалі нарощувати рівень і якість своїх економічних відносин з Європейським Союзом заради сприяння затвердженню глобального сталого розвитку та стабільності, безпеки і добробуту своїх громадян. Такий підхід є продуктивним, оскільки він є детермінований загальними історичними та культурними цінностями європейських народів і сприятиме подальшому зміцненню їх стратегічного партнерства.

Зазначимо, що сьогодні для розвитку міжнародного співробітництва країн в економічній сфері на засадах сталого розвитку в Європі вже існує розвинене нормативне та методичне забезпечення, а також міцна інституційна основа. Визначним документом, що регламентує економічне співробітництво держав є Хартія економічних прав і обов'язків держав 1974 року, що є одним із основних документів, що відтворюють «думку більшості країн-учасниць сучасних економічних відносин, а отже, що фіксує принципи таких, її положення в процесі правозастосовної практики держав набули характеру звичаєво-правових норм і були широковідомі. У ст. 4 Хартії закріплюється, що «кожна держава має право брати участь у міжнародній торгівлі та в інших формах економічного співробітництва... має право вільно вибирати форми організації своїх зовнішньоекономічних відносин і укладати двосторонні угоди, що відповідають її міжнародним зобов'язанням і потребам міжнародного економічного співробітництва».

Актуальними залишаються питання про наближення (адаптацію) торгової, тарифної, податкової, фінансової, інвестиційної нормативної бази Україні до європейських стандартів торгової діяльності як передумову органічного, найбільш повного інтегрування економіки України в міжнародні господарські відносини. Загалом, комплексна реалізація зазначених завдань надасть Україні реальну можливість брати активну участь у світових господарських процесах, виступати повноправним учасником міжнародних економічних відносин, а також брати участь у процесах формування нових правових норм.

Також варто підкреслити, що перемовини між Україною та ЄС щодо економічних питань – це не тільки робота дипломатичних служб та органів виконавчої влади, а також і справа органів місцевого самоврядування та громадських організацій, що передбачає імплементацію існуючих елементів Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС в локальну правотворчість.²⁰

В умовах воєнного стану функції органів публічної влади стають все складнішими, оскільки загрози гуманітарного характеру виходять за межі можливості держав вирішити їх самостійно.

У зв'язку з цим вирішення соціальних проблем незахищених верств населення є одним із основних завдань сучасної міжнародної нормативної системи та порядком денним різноманітних конференцій та форумів з питань сталого розвитку. Спільною політикою в Україні та ЄС – є політика допомоги особам, які потребують притулку, одночасно з цим незнання біженцями законодавства ЄС стає підґрунтям для конфліктів, проблем щодо форм самоідентифікації, визначення європейських політичних уподобань та визначення форми здобуття освіти задля інтеграції у ЄС.

Міжнародна конференція з питань відновлення України в Берліні (Ukraine Recovery Conference 11–12 червня 2024 року)²¹ та Глобальний саміт миру в Швейцарії (15–16 червня 2024 року)²² допоможе Україні вийти на якісно новий рівень багатостороннього формату дипломатії. Такі глобальні форуми та угоди, стають структурним елементом глобального конституціоналізму та резонатором дипломатичних проблем.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи зазначимо, що оскільки членство в ЄС – це стратегічний та ціннісно-орієнтований вибір України, що закріплений в Конституції України, адаптація законодавства України до законодавства ЄС слугує засобом укріплення міжнародних зносин

²⁰ Parkhomenko, N., Podorozhna, T., Tarakhonch, T., Husarev, S., & Biloskurska, O. (2024). Implementation of the Association Agreement with the EU by adapting Ukrainian legislation to EU law. *Social and Legal Studies*, 7(1), 184-193. <https://doi.org/10.32518/sals1.2024.184>

²¹ За матеріалами порталу Міжнародної конференції з питань відновлення України в Берліні (Ukraine Recovery Conference 11-12 червня 2024 року. URL:<https://ua.irc-international.com/>)

²² Рішення Саміту миру: публікуємо документ, ухвалений у Швейцарії щодо України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/06/16/7188218/>

між Україною та державами-членами ЄС, а також сприяє пізнанню та впровадженню нових заходів, передбачених Ukraine Facility Plan. Як відомо, основною європейською економічною цінністю є захист права власності, в той час як свобода капіталу – це одна з трьох основних європейських свобод. Отже, щойно завершиться воєнний стан в Україні, лібералізація свободи капіталу буде продовжена і буде потребувати уніфікацію законодавства та його стабілізацію. В Україні мають запрацювати законодавство про платіжні системи, система безпеки депозитів, нові вимоги до відкриття банківських рахунків.

Тим не менш, позитивним фактом є співпадіння конституційних та європейських цінностей, що відбувається в сфері судової реформи, залізничного транспорту та дигіталізації державної влади.

Інституційної важливості набуває філософія та «переформатування» концепції повоєнної відбудови України в контексті розуміння (гносеологічна компонента), реалізації (праксеологічна компонента), а також виявлення сутнісних характеристик (онтологічна компонента) конституційних та європейських цінностей (аксеологічна компонента).

В умовах війни питання розуміння важливості конституційних та європейських цінностей є актуальними для розвитку юридичної науки, метою якої є створення нової концептуальної моделі розвитку стабільного українського суспільства. Над досягненням цієї мети працюють багато дослідників з різних сфер – права, економіки, безпеки, міжнародної політики, соціології, філософії, психології тощо. Розширення ЄС неминуче пов'язане із вступом України, що має позитивним чином відобразитись на соціально-культурних і духовно-моральних факторах розвитку держави та українського суспільства в повоєнні часи.

АНОТАЦІЯ

Авторами досліджено проблематику гносеології конституційних та європейських цінностей в умовах правового положення воєнного стану в Україні. Стаття присвячена проблемам законодавчого регулювання євроінтеграційних процесів та перспективам вдосконалення чинного законодавства України з метою визначення сутності та природи ціннісних орієнтирів громадян та громадянського суспільства воюючої демократичної України. Методологія дослідження спирається на порівняльному методі, дедукції, індукції, логічному історико-правовому методах.

Проведений аналіз питань, що стосуються цінностей громадянського суспільства України як правового утворення, дає змогу стверджувати, що під час воєнного стану відбувається стрімка розбудова нових суспільних інститутів, що, своєю чергою, в подальшому має бути врегульоване в правовій площині у статтях Конституції України. Зроблено висновок, що умовах війни питання розуміння важливості конституційних та європейських цінностей є актуальними для розвитку юридичної науки, метою якої є створення нової концептуальної моделі розвитку стабільного правового українського суспільства. Над досягненням цієї мети працюють багато дослідників з різних сфер – права, економіки, безпеки, міжнародної політики, соціології, філософії, психології тощо. Інституційної важливості набуває філософія та «переформатування» концепції повоєнної відбудови України в контексті розуміння (гносеологічна компонента), реалізації (праксеологічна компонента), а також виявлення сутнісних характеристик (онтологічна компонента) конституційних та європейських цінностей (аксеологічна компонента).

Література

1. Гришук О. В. Конституційні цінності: філософські та судові аспекти. Монографія. Видання 2-е доопрацьоване і доповнене. Київ: Ваіге, 2020. 530 с.
2. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз (1992) та Договору про функціонування Європейського Союзу (1957). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
3. Сидоренко С. Україна на саміті ЄС підписала безпекові угоди з Литвою і Естонією. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2024/06/27/7189041/>
4. Баймуратов М.О. Міжнародне публічне право. Підручник/М.О.Баймуратов. Київ – Одеса: Фенікс. 2018. 762 с.
5. Савчин М.В. Чесноти і цінності у праві та їх вплив на Конституцію. Вступ до SWOT – коментаря Конституції України. 27 грудня 2023 р. URL: <https://zbruc.eu/node/117329>
6. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України 17 липня 1997 року N 475/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, N 40, ст.263*

7. Про Заяву Верховної Ради України "Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод»: Постанова Верховної Ради України від 21 травня 2015 року №462-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 29, ст.267

8. The case of Ukraine v. Russia (re Crimea) (applications nos. 20958/14 and 38334/18) URL:https://www.echr.coe.int/w/grand-chamber-judgment-in-an-inter-state-case?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR0KQq0o0heNveYFxBHjKu7TR3qb-HxhWcPeMdgLfmSev1PE1rv8O8HflDef_aem

9. Інтеграційне право в умовах глобалізаційних процесів: концептуальні та методологічні підходи (до 60-річчя зав.каф.конст.,адмін. та міжнар. Права Маріупольськ. держ. ун-ту, д.ю.н., проф., акад. Укр. акад.наук, Засл. діяча науки і техн. України М.О.Баймуратова)/за ред. д.ю.н., проф., Засл. юриста України Ю.О.Волощина. – Одеса: Фенікс, 2015. 590 с. С.246

10. Декларація принципів міжнародного спостереження за виборами від 31.03.2006 № 884_001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/884_001#Text

11. Савчин М. Конституційні цінності та конституційна юриспруденція в Україні. Вісник Конституційного Суду України. №1, 2010. С. 119 URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/6283/1/Vksu_2010_1_27.pdf

12. Корнієнко М. В. Забезпечення прав людини органами правопорядку в екстраординарних умовах: доктринальний аспект: монографія. Одеса: Видавництво «Юридика». 2023. 170 с. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/6199>

13. Лещенко Л. Чи заборонять TikTok та YouTube в Україні. URL:<https://www.unian.ua/society/chi-zaboronyat-tiktok-ta-youtube-v-ukrajini-v-cpd-dali-vidpovid-12616764.html>

14. Проблеми тлумачення правових норм: посібник / автор-упорядник О.М. Балинська. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 392 с.

15. Матвєєва Л.Г. Юридична природа та місце офіційних інтерпретаційних актів у правовій системі України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Х., 2005. 276 с.

16. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2023, № 93, ст. 364

17. Beschastnyy V., Lvova I. Interpretation of constitutional provisions as a factor of ensuring national security under martial law. International security studios: managerial, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects. International collective monograph. Volume II. NMBU, Research and Education. 2024. 605 p.

18. Проект Закону про публічні консультації № 4254. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70235

19. Parkhomenko, N., Podorozhna, T., Tarakhonych, T., Husarev, S., & Biloskurska, O. (2024). Implementation of the Association Agreement with the EU by adapting Ukrainian legislation to EU law. Social and Legal Studios, 7(1), 184-193. <https://doi.org/10.32518/sals1.2024.184>

20. За матеріалами порталу Міжнародної конференції з питань відновлення України в Берліні (Ukraine Recovery Conference 11–12 червня 2024 року. URL: <https://ua.unc-international.com/>

21. Рішення Саміту миру: публікуємо документ, ухвалений у Швейцарії щодо України. URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2024/06/16/7188218/>

Інформація про авторів:

Львова Єлизавета Олегівна,

доктор юридичних наук, професор,

професорка кафедри конституційного

та міжнародного права інституту права та безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ

вул. Успенська, 1, м. Одеса, 65000, Україна

Юрченко Микола Миколайович,

кандидат політичних наук, доцент,

завідувач кафедри конституційного

та міжнародного права інституту права та безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ,

вул. Успенська, 1, м. Одеса, 65000, Україна